

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТАВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО ЕКОЛОГОВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Проблема визначення психологічних особливостей ставлення людини до різних умов життєдіяльності є предметом багатьох як прямих [11], [13], так і опосередкованих досліджень [1;3]. У той же час, у сучасних умовах особливої актуальності набувають ті з них, що спрямовані на пізнання ставлення молоді до екологічних проблем [15], а також на вивчення психолого-педагогічних засад формування вчителями у вихованців таких цінностей, які б давали можливість дбайливо ставитися до навколишнього природного середовища. У цьому контексті важливим постає питання посилення психолого-педагогічної підготовки майбутніх учителів до екологічної діяльності.

Різні аспекти проблеми професійного становлення вчителя розглядалися багатьма фахівцями при аналізі теоретико-методологічних основ психологічної природи навчальної діяльності [6], створенні професіограми вчителя [12], розвитку особистості вчителя як професіонала [2], визначенні структури, змісту, оптимальної технології підготовки майбутнього вчителя [5] тощо.

З огляду на соціально-екологічні реалії сьогодення неабиякого значення набувають дослідження, в яких розглядаються різні аспекти екологічної діяльності педагога. Водночас питання про те, якими є психологічні особливості ставлення майбутніх педагогів до екологічної діяльності, залишається в розряді актуальних і недостатньо вивчених. Окреслена проблема набуває особливої значущості понад усе в контексті завдань реформування екологічної освіти в Україні, державної програми "Вчитель", Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті.

Саме тому метою цієї праці стало уточнення дослідження характеру психологічних особливостей ставлення майбутніх учителів до екологічної діяльності та обґрунтування підходу щодо їх урахування на етапі професійної підготовки фахівця.

При цьому ставились та вирішувалися наступні завдання:

- визначити теоретичні підходи, які розкривають зміст, механізми прояву феномена "ставлення" у психології;
- дослідити особливості ставлення майбутніх учителів до екологічної діяльності;
- здійснити комплексне психологічне дослідження особливостей ставлення студентів-педагогів до екологічної діяльності;
- побудувати систему формування основ ставлення студентів-педагогів до екологічної діяльності та апробувати її у психолого-педагогічному експерименті.

Результати теоретичного аналізу свідчать, що ставлення є предметом дослідження різних галузей знань – філософії, психології, культурології, педагогіки, права й ін.

Вивчення даної проблеми також показує, що поняття "ставлення" є близьким, однак не тотожним поняттю "відношення": якщо в категорії ставлення домінує саме значуща для суб'єкта спрямованість на об'єкт, то відношення лише вказує на неї. Встановлено, що найвиразніше проблему ставлення представлено у психологічній науці на рубежі XIX-XX століть. Склалися різні підходи, у межах яких зазначена категорія піддається всебічному аналізу в контексті певних концепцій, зокрема теорій особистості [14].

Фахівці розглядають ставлення як багатоаспектне явище в структурі особистості [11],[15]. Психологічний зміст феномена "ставлення" висвітлюється здебільшого в трьох площинах: як механізм власної діяльності людини; як складне психічне утворення, що акумулює результати пізнання людиною об'єкта діяльності, емоційні й поведінкові відгуки на цей об'єкт, особливий ступінь і форма самовизначення й самопізнання; як певний феномен мотиваційно-оцінного рівня.

У сучасних умовах, коли посилюється науковий інтерес до психологічного виміру людини, склався суб'єктно-вчинковий підхід, де провідною ідеєю виступає самоорганізація і самодетермінація активності в процесі вчинкового вибору [1]. На нашу думку саме цей підхід дозволяє розширити наукове пізнання феномена "ставлення особистості фахівця". Йдеться про поглиблення наукових уявлень щодо структурно-динамічних характеристик ставлення особистості як суб'єкта професійної діяльності. Зазначений підхід надає можливість розглядати функціонування ставлення як психологічного явища, де механізмами виступають: 1) рефлексія – здатність особистості бути об'єктом пізнання і для самої себе усвідомлювати та пізнавати власну суб'єктність для учасників взаємодії, що має суттєве значення для суб'єкта педагогічної діяльності; 2) емпатія та ідентифікація становлять своєрідне ядро комунікації, підґрунтя здатності особистості до пізнання внутрішнього світу іншого через емоційно-когнітивне ототожнення себе з "чимось" (кимось), тобто тут мова йде про механізми суб'єкт-суб'єктних стосунків, що вагомо з огляду на своєрідність особистісно-професійної ролі саме педагога; 3) самовираження та самореалізація в діяльності еколого-виховного змісту набуває виняткового значення для суб'єкта педагогічної діяльності. Відтак взаємозв'язок, взаємозалежність і взаємозумовленість впливу означених механізмів ставлення, як психологічного новоутворення, може змінюватися, формуватися, корегуватися.

Спираючися на уявлення про оцінне ставлення та виходячи зі змісту різних концепцій професійного розвитку можна також констатувати, що система цінностей і рис особистості змінюється і виявляється саме через її власні ставлення.

Аналіз досліджень, присвячених проблемі ціннісної сфери особистості як суб'єкта професійної діяльності [4], дав можливість стверджувати, що ціннісне ставлення студента-педагога, зокрема й до екологічної діяльності, може перетворювати останнє в регулятора його поведінки.

Ураховуючи результати цих та інших досліджень, ми запропонували умовну психологічну модель ставлення студентів-педагогів до екологічної діяльності.

Ця модель базується на врахуванні таких взаємопов'язаних компонентів, як мотиваційно-діяльнісного, когнітивного та емоційного, у кожному з котрих установлена відповідна критеріальна основа. Стратегія розгортання процесу формування у студентів-педагогів ставлення до екологічної діяльності розглядається на єдності діялісно-комунікативного, міждисциплінарного та компенсаторного принципів. При цьому засобами виступають – набуття майбутніми вчителями

фахових знань, удосконалення педагогічних умінь та організаційних навичок.

Динаміка стратегії реалізації експериментальної роботи, спрямованої на формування у студентів ставлення до екологовиховної діяльності, простежується через зрушення, що відбуваються в рівнях їх змін – від вихідного (базового), середнього (когнітивного) до вищого (суб'єктного). Відтворення на практиці розробленої моделі можливе за таких умов: вибір домінуючих засобів впливу на процес розвитку суб'єктної позиції в екологовиховній діяльності залежно від специфіки вікового періоду навчання студентів, взаємодія засобів психолого-педагогічної корекції, урахування чинної системи підготовки майбутнього вчителя.

Визначаючи критеріально-орієнтовну основу організаційно-діагностичної процедури дослідження, ми з'ясували, що ціннісне ставлення студента-педагога до екологовиховної діяльності розуміється як внутрішній механізм поведінки, спрямований на імператив формування психологічних детермінант ставлення особистості до природного оточення. Ставлення може виступати як у формі понять, так і емоційних відношень, тобто безпосереднім переживанням, пов'язаним із екологовиховною діяльністю; у ньому наявні мотиваційно-діяльнісний, когнітивний та емоційний компоненти. Конкретизовано й критерії, за якими можна відстежувати динаміку кожного з компонентів ставлення особистості: критеріями мотиваційно-діялісного компонента визначено характер екологічних настанов і диспозицій та сформованість потреби студента-педагога в екологовиховній діяльності, готовність до відповідальності за стан екологічної ситуації; критерієм когнітивного компонента виступив домінуючий у студентів тип ставлення до психологічного знання стосовно екологовиховної діяльності; основою ж оцінки емоційного компонента стали її динамічні та модальні ознаки.

Зауважимо, що з метою вивчення особливостей особистісного ставлення до природи використовувалась вербальна асоціативна методика діагностування екологічних настанов (В.А. Ясвін) і тестова методика визначення екологічних диспозицій (В.С. Скребець). Дослідження особливостей, що опосередковують ставлення особистості до екологовиховної діяльності, здійснювалося за допомогою методики ціннісних орієнтацій (М. Рокич) і методики діагностики рівня суб'єктивного контролю (Дж. Роттер). Для оцінки ступеня вияву ознак, що характеризують динаміку показників сформованості ставлення студентів – педагогів до екологовиховної діяльності, застосовувалась методика діагностики рівня емпатійних здібностей (В.В. Бойко) та методика визначення типології ставлення досліджуваних, розроблена Є.І.Саєвим і С.В.Пазухіною.

Обраний підхід дозволив нам визначити організаційно-методичні орієнтири емпіричного дослідження, умови його проведення, зміст і процедуру пізнання особливостей ставлення до екологовиховної діяльності особистості на етапі допрофесійної підготовки (учні педагогічного ліцею), навчання у вищому навчальному закладі (студенти бакалаврату, магістратури) та післядипломного становлення учителів-практиків. У цьому експерименті брало участь 277 досліджуваних, у тому числі 42 учні педагогічного ліцею, 209 студентів, 26 учителів-практиків.

Проведені дослідження показали, що в межах усіх виділених груп у встановлених даних наявна варіативність у більшості з діагностованих показників. На основі статистичного аналізу результатів визначення середніх вибірових значень, стандартного відхилення, особливостей кореляційних взаємозв'язків доведена тенденція домінування в досліджуваних низьких показників, що характеризують ціннісно-сміслові параметри їх ставлення до екологовиховної діяльності. Зокрема встановлено, що пріоритетними в усіх групах досліджуваних є цінності активного діяльного життя, суспільного визнання. Щодо цінностей сприйняття природи чи то як об'єкта краси, чи то як об'єкта дослідження або як об'єкта охорони в досліджуваних, то діагностується переважно низький рівень.

Дані, отримані при розгляді кореляційних зв'язків у розрізі окреслених груп досліджуваних, підтверджують відомості, яких було набуто в подальшому завдяки факторному аналізу. Зокрема, за його результатами, в групі студентів II-III курсів навчання, які виявили високий ступінь ставлення до психологічних знань щодо екологовиховної діяльності, отримано структуру, котра сформувалася з чотирьох факторів (кожний з яких мав певну відсоткову вагу в загальній дисперсії показників, що вивчались). Так, до першого фактора (25, 50%) увійшли показники, котрі характеризують емпатійність (з факторним навантаженням 0,89), сприйняття природи як об'єкта дослідження (0,86); другий фактор (15,64%) виявився двополюсним: показниками першого полюса були "пріоритетність незалежності" (з факторним навантаженням 0,93), "раціональний канал емпатії" (0,53), другий полюс складався з показника "негативне ставлення до природи як об'єкта користі" (з факторним навантаженням -0,55), заперечення "орієнтації на вихованість" (-0,93); третій фактор (13,72% від загальної дисперсії ознак) теж виявився двополюсним і мав у своєму складі показники "пріоритетності активного діяльного життя, суспільного визнання" з факторним навантаженням 0,93, "емоційний канал емпатії" (0,57) "замкненість" (0,93); четвертий фактор (13,35%) складала показники інтровертності (0,77), "настанови, що визначають спрямованість емпатії" (0,73) та ідентифікація (з факторним навантаженням 0,72).

Результати факторного аналізу й визначені критерії кожного з компонентів ставлення (показники їх прояву) слугували основою для визначення змісту відповідного профілю особистісного ставлення. Конкретизації організаційно-процесуальних аспектів експериментальної роботи сприяло створення комплексного наукового уявлення про ставлення студентів до екологовиховної діяльності через описову характеристику їх профілів.

Відповідно до одержаних даних можна констатувати п'ять типів профілю особистісного ставлення студентів-педагогів до екологовиховної діяльності.

Перший тип характеризує тих студентів, яким здебільшого властиве ставлення до природи як засобу бути на самоті, низький інтерес до екологовиховної роботи, домінування формально-навчального засобу ставлення до психологічних знань стосовно цієї роботи, ситуативний вияв емпатії на фоні епізодичного прояву особистісно-професійної відповідальності за екологічну вихованість дітей молодшого шкільного віку, настанова на приборкування природних систем задля задоволення своїх інтересів (I тип – формальний).

Другий тип об'єднує майбутніх педагогів, що здебільшого ставляться до природи як до об'єкта користі, рідко виявляючи співчуття стосовно її беззахисності, схильність до емпатії та зацікавленість екологовиховними проблемами; їм характерний формально-обов'язковий тип ставлення до психологічних знань щодо екологовиховної роботи, а налаштованість на позицію "споживача" зумовлює відсутність готовності до морально відповідальної поведінки в природі та компетентної екологовиховної роботи (II тип – споживацький).

Третій тип властивий тим студентам, які об'єднані за наявною естетичною настановою по відношенню до природи, середнім рівнем пізнавального інтересу до екологовиховної роботи; характерним є позитивно-аморфний тип ставлення до

психологічних знань щодо цієї роботи на фоні співучасті у розв'язанні екологічних проблем, захопленості природним середовищем, що сприяє готовності студентів до відповідальної поведінки в природі та результативної екологовиховної діяльності (III тип – позитивно-аморфний).

Четвертий тип інтегрує майбутніх педагогів, які мають когнітивну настанову по відношенню до природи, потребу в екологовиховній роботі – позитивно-пізнавальний тип ставлення до психологічних знань як бази вироблення власної стратегії і тактики екологовиховної діяльності, інтелектуалізації емоцій у ній та позиції "більш готовий, ніж не готовий" до її реалізації (IV тип – позитивно-пізнавальний).

П'ятий тип характеризує студентів-педагогів з етичною настановою до природи, потребою в екологовиховній діяльності та ціннісно-смысловим рівнем ставлення до психологічних знань щодо її реалізації; їм властива ідентифікація в емпатії, налаштованість на гармонію з природним середовищем, що виявляється у практичній готовності до екологовиховної діяльності, загальній спроможності до саморегуляції (V тип – позитивно-ціннісний).

Вивчення ключових ознак вияву профілю особистісного ставлення засвідчило, що в розрізі різних вищих навчальних закладів, які склали базу діагностичного експерименту, суттєвих розбіжностей не зафіксовано; домінує третій тип профілю особистісного ставлення студентів до екологовиховної діяльності. Усвідомлення вагомості зазначеної діяльності на рівні переконань продемонструвало лише 6% майбутніх учителів початкових класів, тобто далеко не всі студенти адекватно оцінили значущість власного ціннісного ставлення до екологовиховної діяльності, що актуалізує запровадження спеціального комплексу заходів для усунення недоліків у підготовці майбутніх фахівців.

Враховуючи останні дані, ми побудували систему, що базувалася на єдності компенсаторного, міждисциплінарного та діяльнісно-комунікативного принципів і здійснювалася на трьох рівнях: *психолого-педагогічному* – в межах нормативних навчальних дисциплін психолого-педагогічного циклу, орієнтованих на стимулювання екоатрибутивної поведінки студентів, їх участі у громадсько-педагогічній діяльності екологічного спрямування; на *психологічному* – через виховну роботу наставників студентських академічних груп; на *особистісному* рівні, що забезпечувався наданням психолого-педагогічної допомоги студентам-практикантам у прийнятті власних рішень стосовно самовиховання особистісних рис, необхідних для успішної екологовиховної діяльності та розвитку соціально-перцептивних здібностей, комунікативних умінь і навичок саме через діагностику і корекцію ідеалізованого "Я" та освоєння методів психологічного самоаналізу.

Такий підхід ураховує результати аналізу державно-нормативних документів, що визначають зміст університетського навчання (навчальний план, навчальна програма з відповідних дисциплін) та найбільш змістовні сфери прояву означеного ставлення – ціннісно-смыслові, перцептивно-афективної, поведінкової. У межах нормативного курсу "Екологія", який передбачено навчальним планом гуманітарного університету, у відповідні навчальні модулі ("Основні екологічні закони", "Природне середовище і природні ресурси", "Біосфера як ціннісна система", "Екологічна безпека" і т. ін.) і нормативних психолого-педагогічних дисциплін ("Загальна психологія", "Вікова психологія", "Педагогічна психологія", "Етнопсихологія", "Основи педмайстерності") було втілено навчальну інформацію, яка мала на меті стимулювання екоатрибутивної поведінки студентів. Психокорекційні заходи, що здійснювались на психологічному рівні, репрезентовані індивідуально-груповою формою роботи з лідерами та наставниками студентських академічних груп ("Екологічна варта як форма діяльності Всеукраїнської екологічної ліги", "Зелені інновації для розвитку Українського Подунав'я" тощо). Під час підготовки для запровадження навчальної тренінгової роботи як корекційного заходу особистісного впливу також враховувалося: по-перше, спроможність досягти відчутні результати завдяки власній активності самих учасників тренінгового заняття; по-друге, домінування "ситуації успіху", що сприяє забезпеченню процесу "відкриття" власних можливостей, основою якого виступає "навчання через інтенсивну взаємодію з довколишніми", атмосфера діалогу та взаємної довіри, переживання учасниками групової взаємодії.

Розвивально-корекційну роботу на рівні формуючого експерименту було здійснено у VII навчальному семестрі у формі групових факультативних занять. Однією з особливостей у цьому процесі було те, що психолого-педагогічна корекція в межах кожної теми тренінгових занять змістовно виокремлювалась на певні блоки (мотиваційний, цілепокладальний та професійно-орієнтований). Таким чином вдалося за можливе поєднати нормативну і варіативну частини навчання, що репрезентовані в навчальному плані, та позааудиторну роботу студентів.

Результативність експериментальної розвивально-корекційної системи відстежувалась за певними параметрами, сукупність яких дозволяла фіксувати зміни, що відбувались у профілях особистісного ставлення студентів-педагогів до екологовиховної діяльності, а саме: ступінь актуалізації потреби майбутнього педагога в розширенні й поглибленні знань з психології у зв'язку з намаганням сприяти розв'язанню екологічних проблем через педагогічну діяльність; характер динаміки ставлення досліджуваних до природи; зміни в показниках, що характеризували вияв емпатійних процесів у групах досліджуваних з різним профілем особистісного ставлення до екологовиховної діяльності. Важливим був і параметр, який дозволяв судити про співвідношення ціннісних орієнтацій та екологічних диспозицій у представників певного профілю особистісного ставлення до екологовиховної діяльності.

Отримані дані показали, що впродовж корекційно-розвивальної роботи в досліджуваних відбулися певні зміни за ключовими ознаками профілю особистісного ставлення до екологовиховної діяльності.

Відповідно до отриманих даних як констатувального, так і формувального етапів експерименту суттєві розбіжності в розрізі різних типів вищих навчальних закладів не встановлено. Усереднені дані констатувального експерименту засвідчили, що третій тип особистісного ставлення студентів-педагогів до екологовиховної діяльності – позитивно-аморфний – є домінуючим з-поміж інших: 37% досліджуваних характеризуються такими ключовими ознаками як естетична настанова стосовно природи та середній рівень пізнавального інтересу до екологовиховної роботи. Формувальний же етап експерименту довів суттєву позитивну динаміку в межах IV типу (позитивно-пізнавального) та V типу (позитивно-ціннісного), тобто тих, що репрезентують прийняття досліджуваними цієї сфери як цінності, а саме: сприйняття природи як об'єкта пізнання та охорони, усвідомлення студентами значущості екологовиховної діяльності на рівні переконань.

Зокрема, у межах позитивно-ціннісного профілю ставлення майбутніх учителів до означеної сфери педагогічної діяльності простежено найбільш суттєві зрушення: за результатами формувального експерименту такими виявились 16% студентів. Щодо формального (I тип) і споживацького (II тип), то в межах цих типів профілю особистісного ставлення досліджуваних до екологовиховної діяльності спостерігається тенденція до зменшення (14%) кількості досліджуваних, які

здебільшого характеризуються сприйняттям природи як об'єкта користі, ситуативним інтересом до екологічовиховної роботи.

Отже, результати порівняльного аналізу підтверджують наші припущення про те, що психологічна підготовка майбутнього вчителя до екологічовиховної діяльності може продуктивно забезпечуватися застосуванням комплексної корекційно-розвивальної системи, що реалізується на психолого-педагогічному, психологічному та особистісному рівнях.

Загальні висновки.

1. З'ясовано, що психологічний зміст ставлення розглядається як продукт власної діяльності людини, певний феномен мотиваційно-оцінного рівня, складне психічне утворення, що акумулює результати визнання особистості та об'єкта діяльності, емоційні й поведінкові відгуки на цей об'єкт.

2. Виявлено, що ставлення у свідомості майбутнього вчителя можуть виступати у формі понять та емоційних переживань, пов'язаних з конкретною діяльністю.

3. Механізмами функціонування ставлення як психологічного явища є рефлексія, емпатія, ідентифікація, самовираження і самореалізація особистості студента, зокрема в діяльності екологічовиховного змісту. Взаємозв'язок, взаємозалежність і взаємозумовленість механізмів ставлення надають йому властивостей, що можуть змінюватися, формуватися, корегуватися.

4. Побудовано психологічну модель ставлення майбутніх педагогів до екологічовиховної діяльності, яка базується на врахуванні його мотиваційно-діяльнісного, когнітивного, емоційного компонентів і дозволяє системно підходити до процесу їх формування з опорою на діяльнісно-комунікативний, міждисциплінарний та компенсаторний принципи.

5. Запроновано комплекс методів дослідження психологічних особливостей ставлень студентів-педагогів до екологічовиховної діяльності, що передбачає як інтегральну, так і розгорнуту оцінку їх вираженості, особистісні детермінанти прояву на рівні ціннісних орієнтацій, емпатії та екоатрибутивної поведінки. Це дозволило дослідити особливості вияву ставлення майбутніх учителів до екологічовиховної діяльності.

6. Доведено, що ставлення студентів-педагогів до екологічовиховної діяльності зумовлюється комплексом різних особливостей, з-поміж яких особистісні цінності виступають визначальними.

7. На основі емпіричного дослідження встановлено п'ять профілів особистісного ставлення майбутніх учителів до екологічовиховної діяльності, де ключового значення набувають їх ставлення до природи (як об'єкта краси, користі, пізнання, охорони) та до цієї сфери педагогічної діяльності: 1 тип - формальний; 2 тип - споживацький; 3 тип - позитивно-аморфний; 4 тип - позитивно-пізнавальний; 5 тип - позитивно-ціннісний.

8. Розроблено та апробовано в психолого-педагогічному експерименті систему розвитку позитивного ставлення студентів-педагогів до екологічовиховної діяльності, що враховує їх індивідуальні профілі вираженості цього ставлення та специфіку умов навчально-професійної діяльності. Результати запровадження розробленої системи засвідчили наявність статистично достовірних змін у покращенні позитивного ставлення студентів 4 позитивно-пізнавального) і 5 (позитивно-ціннісного) типів профілю особистого ставлення студентів до екологічовиховної діяльності, у розвитку їх суб'єктивної позиції до цієї сфери педагогічної роботи.

9. Встановлено, що отримані дані можуть бути використані: на основному етапі підготовки студентів-педагогів у період університетського навчання – на рівні викладання відповідних навчальних модулів, зокрема нормативних курсів загальної, педагогічної, вікової психології, на етапі допрофесійної підготовки, профільного навчання через запровадження пропедевтичного спецкурсу та післядипломної освіти у вигляді конкретного психологічного практикуму.

Перспективи подальшого наукового пошуку ми пов'язуємо з розробкою психологічного практикуму тренінгових технологій з формування основ екологічної культури у вихованців різних вікових груп.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абульханова-Славская К.А. Состояние современной психологии: субъектная парадигма : [антология] / К.А. Абульханова-Славская; под ред. Е.Б. Старовойтенко // Предмет и метод психологии. – М., 2005. – С. 428-450.
2. Балл Г. Засади інтегративно-особистісного підходу в психології / Георгій Балл; за ред. С.Д.Максименка, М.В.Пачулі // Актуальні проблеми психології: Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія. – Київ-Ніжин, 2008. – Том 10. – Вип.6. – С.9-12.
3. Бех І.Д. Цілісність особистості як теоретико-прикладна проблема / І.Д.Бех // Педагогіка і психологія. – 2008. – №2. – С. 40-49.
4. Боришевський М.Й. Духовні цінності як детермінанта розвитку й саморозвитку особистості / Мирослав Боришевський // Педагогіка і психологія. – 2008. – №2. – С.49-57.
5. Велитченко Л.К. Педагогічна взаємодія: теоретичні основи психологічного аналізу: [монографія] / Л.К. Велитченко. – Одеса: ПНЦ АПН України, 2005. – 302 с.
6. Выготский Л.С. Педагогическая психология / Лев Семёнович Выготский; [под ред. В.В.Давыдова]. – М.: АСТ: Астрель; Люкс, 2005. – 671с.
7. Мясищев В. Н. Психология отношений: / Владимир Николаевич Мясищев; [сост. Журавель В. А.; под ред. А. А. Бодалева]. – Москва-Воронеж, 1995. – 356 с. – (Избранные психологические труды).
8. Николенко Д.Ф. Становление учителя / Ф.Д. Николенко, Н.И. Шкиль – К.: Знание, 1986. – 48с.
9. Рубинштейн С.Л. Бытие и сознание. Человек и мир/ Рубинштейн Сергей Леонидович [предисл. К.А. Абульханова-Славская]. – СПб: Питер, 2003. – 512с.
10. Фрейд З. Основные психологические теории в психоанализе / З. Фрейд. – СПб.: Алегейя, 1998. – 251с.

Статтю присвячено дослідженню психологічних особливостей ставлення вчителів до еколого-виховної діяльності. На основі узагальнення сучасних наукових підходів до даної проблеми "ставлення" розглядається як активний компонент індивідуальної свідомості і її зворотній суб'єктивний зв'язок з відображуваним світом, а також специфічна форма психічної активності особистості. У структурі ставлення майбутніх учителів до еколого-виховної діяльності виділені функціональні компоненти – мотиваційно-діяльнісний, когнітивний, емоційний, взаємозалежний розвиток яких сприяє становленню студента, як суб'єкта даної діяльності.

Ключові слова: відношення, ціннісне відношення, еколого-виховна діяльність, психологічне-сая модель відносини майбутніх учителів до еколого-виховної діяльності.

А.Я. Чебыкин А.В. Кичук
ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ОТНОШЕНИЯ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ К ЭКОЛОГО-ВОСПИТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

РЕЗЮМЕ

Статья посвящена исследованию психологических особенностей отношения учителей к эколого-воспитательной деятельности. На основе обобщения современных научных подходов к данной проблеме "отношение" рассматривается как активный компонент индивидуального сознания и его обратная субъективная связь с отображаемым миром, а также специфическая форма психической активности личности. В структуре отношения будущих учителей к эколого-воспитательной деятельности выделены функциональные компоненты – мотивационно-деятельностный, когнитивный, эмоциональный, взаимосвязанное развитие которых способствует становлению студента как субъекта данной деятельности.

Ключевые слова: отношение, ценностное отношение, эколого-воспитательная деятельность, психологическая модель отношения будущих учителей к эколого-воспитательной деятельности.

О.Я. Chebykin, O.V. Kychuk
PSYCHOLOGICAL FEATURES OF FUTURE TEACHERS' ATTITUDE TO ECOLOGICAL EDUCATIVE ACTIVITY

SUMMARY

The article is dedicated to investigating psychological features of future teachers' attitude to ecological educative activity. On the basis of generalization of modern scientific approaches to the problem, "attitude" is considered to be an active component of individual consciousness and its back subjective link with the reflected world as well as a specific form of personal psychic activity. In the structure of future teachers' attitude to ecological educative activity the authors point out functional components – the motivation and activity one, the cognitive one, the emotional one, whose interconnected development promotes formation of a student as a subject of such activity.

Keywords: attitude, integral attitude, ecological educative activity, psychological model of future teachers' attitude to ecological educative activity.
